

ГРЕЗІНА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ОСВІТНІЙ ОМБУДСМЕН В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Розвиток України як правової соціальної держави неможливий без забезпечення повноцінних умов розвитку освіти, яка в умовах сучасного інформаційного суспільства має бути генератором інновацій у всіх сферах життя суспільства. Своєю чергою підняття освіти на рівень міжнародних стандартів має супроводжуватися й підвищенням якості та урізноманітненням засобів захисту прав учасників освітнього процесу. На виконання положень нового Закону України «Про освіту» Кабінет Міністрів України 6 червня 2018 року прийняв постанову № 491 про впровадження з **1 січня 2019 року** посади освітнього омбудсмена, що захищатиме права здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників.

Дослідженням даної проблеми займалися такі вчені як Н. Коломоєць, О.Ф. Мельничук, Т.Є. Оболенська, Ю.С. Палєєва, І.Ю. Хомишин.

Інститут уповноважених із захисту прав здобувачів освіти є важливою складовою частиною розвитку освітнього процесу. Постійний контроль за дотриманням правових норм у рамках освітнього процесу (моніторинги, соціологічні опитування, анкетування) дозволяє не допускати порушень у даній сфері. За кордоном уповноважені із захисту прав учасників освітнього процесу функціонують давно і накопичений великий досвід їхньої роботи [5, с. 67]. Крім власне контрольних функцій освітні омбудсмани проводять велику правопросвітницьку роботу, особливо у світлі необхідності забезпечення прав дітей. Уповноважений із захисту прав учасників освітнього процесу повинен не тільки знати права, обов'язки і відповідальність всіх його учасників, а й застосовувати нормативно-правове забезпечення у своїй діяльності. Вивчення прав дітей не може зводитися тільки до інформування про існування таких прав. Учні повинні мати чітке уявлення і про способи реалізації своїх прав, і про власну відповідальність за їх здійснення, і про необхідність поваги до прав інших людей. Звичайно, одна обізнаність не здатна забезпечити рівень правосвідомості і відповідну поведінку. Але знання і дотримання законів є обов'язком громадянина незалежно від віку. Уповноважений із захисту прав учасників навчально-виховного процесу сприяє правовій освіті учасників освітнього процесу [6, с. 69].

Основи створення інституту освітнього омбудсмена було закладено в Законі України «Про освіту», згідно з яким цей інститут уводиться з метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту. Освітній омбудсмен у своїй діяльності керується Загальною

декларацією прав людини від 10 грудня 1948 р. [1], Конституцією України [2] та законами України, а також положенням про освітнього омбудсмена, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Освітній омбудсмен призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років без права повторного призначення. Відповідно до покладених на нього завдань освітній омбудсман має право: розглядати скарги та перевіряти факти, викладені у скаргах, поданих здобувачами освіти, їхніми батьками, законними представниками, а також педагогічними, науково-педагогічними і науковими працівниками; отримувати від закладів освіти та органів управління освітою інформацію, необхідну для виконання своїх функцій, у тому числі інформацію з обмеженим доступом; за результатами проведених перевірок приймати рішення щодо обґрунтованості чи необґрунтованості скарги і на його основі надавати рекомендації закладам освіти та органам управління освітою, повідомляти правоохоронні органи щодо виявлених фактів порушення законодавства; безперешкодно у встановленому законом порядку відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти всіх рівнів незалежно від форми власності, а також брати участь в установленому порядку у засіданнях державних органів з питань, що належать до його компетенції; звертатися до органів державної влади, правоохоронних органів щодо виявлених фактів порушення права людини на освіту та законодавства у сфері освіти; надавати консультації здобувачам освіти, їхнім батькам, законним представникам, а також особам, які навчають; представляти інтереси особи у суді [3, ст. 73; 4].

Окрему увагу освітній омбудсмен має приділяти проблемі забезпечення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами у школах.

Організаційне, консультативне, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності освітнього омбудсмена покладається на службу освітнього омбудсмена [4, пп. 13-18].

Порядок та умови звернення до освітнього омбудсмена визначають процедуру подання скарг про порушення прав у сфері освіти. Дія цих Порядку та умов не поширюється на порядок розгляду скарг громадян, установлений кримінальним процесуальним, цивільним процесуальним, трудовим законодавством, законодавством про захист економічної конкуренції, Кодексом адміністративного судочинства України, Законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про запобігання корупції» та «Про виконавче провадження» [4 пп. 2-3].

До освітнього омбудсмена із скаргами про порушення прав у сфері освіти мають право звернутися здобувачі освіти, їх батьки, законні представники, педагогічні, науково-педагогічні і наукові працівники як особисто, так і через уповноважену особу.

Освітній омбудсмен вживає таких заходів до поновлення та захисту порушених прав заявників:

надає рекомендації закладам освіти всіх рівнів незалежно від форми власності та підпорядкування, органам управління освітою;

відвідує органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти всіх рівнів незалежно від форми власності та підпорядкування, а також бере участь в установленому порядку в засіданнях державних органів з питань, що належать до його компетенції;

звертається до органів державної влади, правоохоронних органів щодо виявлених фактів порушення права людини на освіту та законодавства у сфері освіти;

надає консультації заявнику;

представляє інтереси заявника у суді [4, п. 20].

Варто погодитись з думкою Н. Коломєць про те, що діяльність освітнього омбудсмена може стати альтернативною й додатковою можливістю врегулювання конфліктів в освітньому середовищі [5, с. 173].

Аналіз освітнього законодавства України, яким запроваджується інститут освітнього омбудсмена з позицій, з позицій загальнотеоретичної юриспруденції дозволяє зробити висновок про те, що запроваджуваний інститут відповідає ознакам спеціалізованого омбудсмена.

Список використаної літератури:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145–VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Деякі питання освітнього омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
5. Коломєць Н. Повноваження освітнього омбудсмена у сфері захисту прав дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 173-176.
6. Палєєва Ю.С. Інститут спеціалізованого омбудсмена: запровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 44-46.

Ключові слова: освітній омбудсмен, правовий статус, посадова особа, захист прав учасників освітнього процесу, учасник освітнього процесу.

Ключевые слова: образовательный омбудсмен, правовой статус, должностное лицо, защита прав участников образовательного процесса, участник образовательного процесса.

Key words: educational ombudsman, legal status, official, protection of the rights of participants in the educational process, participant in the educational process.